

De keuren van Wimmertingen, 1793

Rombout Nijssen

Sinds Behets en Grauwels in 1982 de keuren van een groot aantal Limburgse dorpen uitgaven¹, zijn er in het Rijksarchief in Hasselt in verschillende archieven nog een aantal teksten van jaarkeuren van Limburgse gemeenten aangetroffen². Eén daarvan is de tekst van de dorpskeuren van Wimmertingen, zoals die werd voorgelezen op het jaargeding in Wimmertingen op 9 juni 1793.

Dorpskeuren zijn geschreven plaatselijke rechtsregels die in het territorium van de heerlijkheid of van de gemeente waarvoor zij werden afgekondigd golden als aanvulling op het recht dat gevormd was door de gewoonte of dat geformuleerd was in vorstelijke ordonnanties. De vorstelijke ordonnanties, in het graafschap Loon worden de ordonnanties van de bisschop van Luik bedoeld, regelden niet alle aspecten van het maatschappelijk leven. De vraag bijvoorbeeld of ieder zijn eigen dieren langs de wegen mocht hoeden of dat men ze moest toevertrouwen aan een gemeentelijke dierenhoeder die tegen een vastgesteld bedrag alle dieren uit de gemeente onder zijn hoede nam, of de regeling voor het gebruik van de berm langs de wegen, werd aan de plaatselijke gewoonte of aan plaatselijke geschreven regels overgelaten. Anderzijds waren er beleidsterreinen waarop

---

¹ J. BEHETS EN J. GRAUWELS, *De keurboeken van het graafschap Loon en het omliggende. Einde 16de-einde 18de eeuw*, in: *Handelingen van de Koninklijke Commissie voor de Uitgave der Oude Wetten en Verordeningen van België*, 1981-1982, 30, p. 257-469. In deze publicatie werden - met een minimum aan commentaar - de keuren uitgegeven van Alken (1347-1354, 1417 en 1692), Bree (1444 en 1618), Diepenbeek (1665), Gruitrode (1557), Helchteren (1719), 's-Herenelderen (1768), Koninksem (1768), Kozen (1678), Maaseik (17de eeuw, fragment), Mechelen-Bovelingen (1657), Meer en Bolder (1763), Meldert (18de eeuw), Montenaken (1534), Neerharen (1782-1787), Neeroeteren (1521 en 1586), Niel bij Sint-Truiden (1661), Opitter (1778), Opoeteren (1559), Ordingen (1724), Romershoven (1657), Rutten (1746), Sluizen (1687), Veldwezelt (1699), Vliermaal (1397), Vlijtingen (1756), Voort (1671), Vreren (1756), Wellen (1778), Zepperen (1706), Zichen en Zussen (1756), Zolder (1561, 1765), Zonhoven (16de eeuw, 1604).

² Keuren van Herk-de-Stad, 1436 en 1481: *Stadsarchief Herk-de-Stad*, nr. 65; keuren van Herk-de-Stad, 1459: *Stadsarchief van Herk-de-Stad*, nr. 64; keuren van Lummen: *Gemeentearchief van Lummen*, nr. 317; keuren van Wimmertingen, 1793: *Archief van de schepensbank van Wimmertingen*, nr. 5, f° 294 r°-296 r°; keuren van Wintershoven, 15de eeuw: *Archief van de kerkfabriek van Wintershoven. Overdracht 1999*, nr. 78.

Rombout Nijssen

---

in vorstelijke ordonnanties een algemeen kader werd uitgezet, dat dan door plaatselijke regels concreet kon ingevuld worden. Zo was de breedte van openbare wegen, en de plicht van belendende eigenaars om wegen en waterlopen te onderhouden bij ordonnantie vastgelegd. De vastlegging van de juiste data waarop de wegen jaarlijks hersteld moesten worden of waarop de waterlopen geveegd moesten worden, en de organisatie van de controle daarop, kon dan weer in plaatselijk recht geregeld worden.

Bij het totstandkomen van plaatselijke keuren waren twee partijen betrokken: enerzijds de inwoners, omdat de keuren in principe de uitdrukking waren van de wil van de plaatselijke bevolking, en anderzijds de plaatselijke heer, zonder wiens instemming in zijn heerlijkheid geen rechtsregels afgekondigd konden worden. De medewerking van de heer was ook noodzakelijk omdat het zijn gerechtsofficier, die de schout genoemd werd, was die moest toezien op de naleving van de keuren. Hij spoorde overtreders op en bracht hen voor de schepensbank waar hij hun veroordeling eiste tot het betalen van een boete die al dan niet in de keuren was vastgelegd.

In 1793 was Nicolaas Erasmus de Stockhem heer van Wimmertingen. Hij had de heerlijkheid in 1757, samen met de heerlijkheden Heers, Jesseren en Horpmaal, gekocht van de Luikse abdij van Sint-Laurent. Nicolaas Erasmus was de jongste zoon van Nicolaas de Stockhem, heer van Vieux-Waleffe, en van Anna de Foullon, vrouwe van Kermt, Veldwezelt en Kesselt. Hij was raadsheer in de Luikse *Geheime Raad*³ en in de *Gewone Raad*⁴. Hij overleed in 1795 en werd in Wimmertingen opgevolgd door zijn zoon Karel Frans de Stockhem. Ondertussen had echter de inlijving van het prinsbisdom Luik bij Frankrijk en de afschaffing van de feodaliteit door de invoering van de Franse revolutionaire wetgeving in ons land in 1795-1796, een einde gemaakt aan de heerschappij van de familie de Stockhem in Wimmertingen⁵.

De inhoud van de keuren werd jaarlijks aan de inwoners van de heerlijkheid in herinnering gebracht door ze voor te lezen op het jaargeding. Het jaargeding was een jaarlijks gehouden openbare zitting van de schepensbank, waarvoor de inwoners met klokkenslag bijeen geroepen werden, en waarop alle huishoudens uit het dorp vertegenwoordigd moesten zijn. Zoals op alle veertiendaagse bijeenkomsten van de schepensbanken werd er

---

³ De *Geheime Raad* was de centrale regeringsraad van het prinsbisdom Luik.

⁴ De *Gewone Raad* was het hoogste Luikse gerechtshof in burgerlijke zaken. Men kon er in beroep gaan tegen vonnissen van de stedelijke schepensbank van Luik. Voor het Land van Luik was zijn functie op gerechtelijk vlak vergelijkbaar met die van de *Leenzaal van Kuringen* in het graafschap Loon.

⁵ C. DE BORMAN, *Les seigneuries du comté de Looz. Notices historiques. I. Seigneurie de Heers*. Brugge, 1863, p. 38-39; R. NIJSSEN, *Inventaris van de archieven van de heren (1730-1793) en van de schepensbank (1577-1796) van Wimmertingen*. Brussel, 2004, p. 7-8.

op het jaargeding recht gesproken in de lopende zaken, maar daarnaast was het jaargeding ook de gelegenheid om zaken van algemeen belang te bespreken en te regelen. Belangrijke ordonnanties werden er voorgelezen, en de heer of andere autoriteiten konden er mededelingen doen die iedereen aangingen. In Wimmertingen werd het jaargeding jaarlijks in het begin van juni gehouden, *onder de linde aen de kercke*.

De hier gepubliceerde dorpskeuren van Wimmertingen werden ter gelegenheid van het jaargeding op 9 juni 1793 in het gichtregister van de schepenbank geregistreerd. Het feit dat zij pas in 1793 in dit register van de schepenbank werden ingeschreven, wil niet zeggen dat zij niet ouder zijn. Wellicht zijn zij in hun geheel of gedeeltelijk al veel eerder tot stand gekomen, en beschikten de schepenen of de bestuurders over een ouder exemplaar van de tekst. Om een reden die nu niet meer te achterhalen valt werd de tekst uiteindelijk in 1793 in het gichtregister overgeschreven.

De overgeleverde tekst van de jaarkeuren bestaat uit 31 artikels, genummerd van 1 tot 30, waarbij het nummer 26 twee keer gebruikt werd.

De tekst begint met twee bepalingen die betrekking hebben op de bijdragen die elk huisgezin, buiten de dorpsbelastingen, moest leveren voor het algemeen welzijn van de gemeente. In de eerste plaats moest elk huisgezin *volgens oud gebruijck* in de wegberm drie *witte* bomen planten en die bomen *verdoeren*, dat wil zeggen er doornenbanden rond binden zodat de dieren er niet konden aan vreten (art. 1). Met witte bomen werden snel groeiende bomen met relatief zacht hout bedoeld, zoals wilgen of populieren. Vermits zij op gemeentegrond geplant moesten worden, mag aangenomen worden dat hun opbrengst, wanneer zij gekapt werden, ook aan de gemeente ten goede kwam. Schade aanrichten aan bomen op gemeentegrond of bij particulieren werd als een ernstig vergrijp beschouwd: wie betrapt werd moest niet alleen de schade vergoeden, maar zag zich ook verplicht een dubbele *boete* te betalen (art. 17).

Voorts werd vastgelegd dat de burgemeester naargelang de noodwendigheid beroep mocht doen op *eenen bequaemen man* per huishouden om gedurende één of meer dagen te werken aan het herstellen van de wegen in de gemeente. Het aantal dagen dat er aan de wegen gewerkt moest worden werd door de burgemeester vastgesteld. De werkdagen liepen van 6 tot 11 en van 14 tot 18 uur (art. 2). In totaal moest er dus negen uren voor de gemeente gewerkt worden, terwijl de ruime middagpauze de deelnemers toeliet om indien nodig ook thuis op de eigen boerderij nog wat werk te verrichten. Wie zich aan deze verplichting onttrok kon niet alleen rekenen op een *boete*, maar hij moest bovendien ook

---

Rombout Nijssen

---

nog eens vier potten bier leveren of betalen, die dan konden opgedronken worden door zijn dorpsgenoten die wel *in devoir sijn*.

Dit tweede artikel is niet het enige waarin sprake is van een *boete*. Het is opvallend maar niet verwonderlijk dat het bedrag van die *boete* in de tekst van de keuren niet gespecificeerd wordt. Dat liet toe om bijvoorbeeld hetzelfde bedrag te hanteren als in vorstelijke ordonnaties over hetzelfde onderwerp, of om het boetebedrag in de loop van de tijd te verhogen of te verlagen, of het aan de inflatie aan te passen, zonder dat daarvoor de keuren moesten veranderd worden. Vermoedelijk werd met een *boete* een bepaald bedrag bedoeld, dat de inwoners van Wimmertingen in 1793 maar al te goed kenden, en dat daarom in de keuren geen verduidelijking behoefde.

Naast de regels voor het onderhoud van bestaande wegen, was er in de keuren ook een strikt verbod opgenomen op het maken van *onbehoorelijke wegen oft vaerten* (art. 12): men mocht met andere woorden geen nieuwe wegen maken door over andermans land te rijden op een plaats waar dat niet toegelaten was. Tegelijk was een verbod opgenomen op het *afackeren oft verdonckelen* van *graswegen* (art. 12): blijkbaar was het lot van kleine wandelwegeltjes aan het einde van de achttiende eeuw even onzeker als in onze tijd. Overtreders van deze laatste regels mochten zich aan een dubbele *boete* verwachten, te vermeerderen met de kosten voor het herstel van de schade.

Grachten en beken moesten in Wimmertingen onderhouden worden door de belendende eigenaars. Eens per jaar, voor *gebroken sinxten*⁶, moesten grachten en winterbeken weer op hun breedte gebracht worden, zodat het overbodige water kon wegstromen (art. 8). De grote beek moest door de belendende eigenaars voor de feestdag van Sint-Jacob (25 juli) geveegd worden (art.9). Wie deze verplichting over het hoofd zag, mocht zich voor ieder perceel waar hij nalatig bleef aan een *boete* verwachten. De percelen met zomergewassen moesten ook tegen *gebroken sinxten* omheind worden (art. 10).

De keuren bevatten ook een aantal regels over de gang van zaken in de akkerbouw: in die tijd de voornaamste bron van inkomsten van de meeste inwoners van Wimmeringen. Zo werd er bijvoorbeeld van uitgegaan dat men zijn vruchten gegroepeerd zaaide: bepaalde

---

⁶ Het Middelnederlandse werkwoord *breken* kon betekenen *een einde maken aan, doen ophouden* (MNW 1, 1431). De term *gebroken sinxten* (=de Pinkstertijd beëindigd) is bijgevolg te vergelijken met Beloken Pasen (=de Paastijd afgesloten). In 1793 viel Pinksteren op zondag 8 juni, het jaargeding in Wimmertingen werd gehouden op 9 juni, dus op Pinkstermaandag en het octaaf van Pinksteren eindigde dat jaar op zondag 15 juni. Het gebruik om met Pinksteren een rechtszitting te houden is zeer oud en treft men al aan in *Van den vos Reinaerde*, waar koning Nobel met Pinksteren al de dieren naar zijn hof roept (*Het was in eenen tinxendaghe*).

veldvruchten werden het ene jaar in een bepaalde zone geteeld, en het volgend jaar in een ander deel van het veld rond het dorp. Dit liet toe dat al degenen die in een bepaald deel van de gemeente grond in gebruik hadden, in dezelfde periode konden oogsten en daarbij niet over naburige velden met nog onrijpe vruchten moesten gaan of rijden. Vroeger kwam immers niet elk perceel aan de weg en het kwam veel voor dat men om zijn perceel te bereiken over andermans grond moest gaan. Het was in dat geval natuurlijk eenvoudiger als iedereen in hetzelfde veld dezelfde vruchten teelde. Het derde artikel handelt over het geval waarin iemand andere vruchten zaaide dan zijn burens. Hij moest in dat geval maar zien van zijn land te geraken zonder de naburige percelen te betreden. Zelfs indien de grond langs de zijne braak lag, moest hij indien zijn grond wel aan de weg grensde, maar op een plaats waar die weg niet bereikbaar was, omdat het een holle weg betrof bijvoorbeeld, die enkele meters dieper lag dan zijn perceel, op zijn goed een toegang of *vaergat* naar de weg maken (art. 3).

Wie met zijn dieren over andermans weide of over een ingezaaid perceel moest, was op straf van een *boete* verplicht zijn dieren te muilkorven of ze met een touw te leiden (art. 4). Gebeurde het toch dat iemands dieren schade aanrichtten in een ingezaaid veld, dan moest hun eigenaar de schade vergoeden en kon hij zich aan een boete verwachten (art. 7). Voorts was het verboden zijn dieren te laten grazen langs bezaaide landerijen, of rond die landerijen gras te snijden zonder voorafgaande goedkeuring van de eigenaar van het goed in kwestie. Opdat er achteraf geen misverstanden over zouden ontstaan, moest zo een toelating aan de schout kenbaar gemaakt worden (art. 5). De eigenaars van met graan ingezaaide landerijen moesten ook een inspanning doen om te voorkomen dat loslopende dieren hun vruchten zouden beschadigen. Zij moesten ieder perceel, in zoverre dat aan de weg grensde, voor Kerstmis omheinen of *voorsien met behoorelijken vree langhst de straeten*. Onachtzaamheid op dit vlak werd beboet met een *boete* per perceel, behalve indien men met getuigen kon aantonen dat men zijn land *loffelijck* had *gevreed*, en dat *den vree daer nae door een ander wierd uijtgetrocken* (art. 21 en 23). Eens het graan geoogst en van het veld gereden was, mocht iedere inwoner er zijn dieren op hoeden, mits er over te waken dat zij geen schade zouden doen aan de zomervruchten zoals klaver (art. 14). Varkens, die vroeger een deel van hun kost zelf bijeen moesten zoeken, moest men, indien men ze langs de straat hoedde, van een *kennef* of een houten halsband voorzien, zodat zij niet door de hagen geraakten en zij ook minder schade konden aanrichten door te wroeten. Bovendien moesten varkens en ganzen, zoals alle andere loslopende dieren, altijd vergezeld worden door iemand die hen hoedde (art. 6). Schapen, ganzen en varkens, alle dieren dus die gehoed werden, mochten volgens artikel 22 niet op met klaver bezaaide percelen komen (art. 22). Het recht om zijn beesten in Wimmertingen te hoeden

was overigens strikt voorbehouden aan de inwoners van het dorp zelf. Inwoners van andere gemeenten, die in Wimmertingen land bezaten of bewerkten, hadden niet het recht om hun dieren in Wimmertingen te hoeden (art. 26).

Dieren die zich ergens bevonden waar zij op grond van de keuren niet mochten komen, werden door de (gerechts)bode *gepand* of in beslag genomen. Op die wijze hadden de bode en de schout een stok achter de hand voor het geval de eigenaar van het dier weigerde de *boete* te betalen. Om misbruiken op dit vlak te vermijden, werd in de keuren vastgelegd dat de bode gepande dieren aan de eigenaar moest terugbezorgen of hem minstens op de hoogte brengen van het feit dat zijn dier gepand was. Dieren waarvan hij de eigenaar niet kende, mocht de bode in een stal naar zijn keuze stallen (art. 13). De samenstellers van de keuren van Wimmertingen waren er zich van bewust dat de bode niet overal tegelijk kon zijn. Daarom kreeg bij uitbreiding elke inwoner de bevoegdheid om, samen met een betrouwbare getuige, de dieren die hij in overtreding van de keuren op zijn land aantrof te panden, mits hij de schout en de schepenbank zonder verwijl van de feiten op de hoogte bracht (art. 19).

Het feit dat de eigenaars van in beslag genomen dieren hun dieren terug bezorgd kregen, betekende niet dat zij niet meer gepand waren. Ook de teruggegeven dieren bleven tot op het ogenblik dat de eventuele *boete* door hun eigenaars betaald was, garant staan voor die betaling. Eigenaars die van de omstandigheid dat zij hun gepande dieren terug kregen misbruik maakten om er zich mee uit de voeten te maken, werden beschouwd als misdadigers, en moesten *in rigeur van recht* gestraft worden (art. 18). De schout mocht na de panding van een dier niet eindeloos wachten vooraleer de betaling van de voorziene *boete* te eisen. Eén en ander moest binnen de zes weken zijn beslag krijgen. Vakantieperiodes – wellicht werden de vakantieperiodes van de schepenbank bedoeld – telden in dit verband slechts voor één dag (art. 15). De schepenbank van Wimmertingen onderbrak, zoals andere schepenbanken in de omgeving, haar werkzaamheden in de zomer - meestal van begin augustus tot eind september - en eind december, in de periode rond Kerstmis.

In zoverre het in Wimmertingen toegelaten was hout te sprokkelen, was het toch verboden daarbij gebruik te maken van *mes, axen, bijlen, cestel oft hamels*: enkel los hout mocht verzameld worden. Betrapte overtreders moesten de schade vergoeden en een *boete* betalen (art. 11). Uiteraard was het ook niet toegestaan in andermans erf of weide *vruchten te plucken en aldaer schaede te doen*. Wie hieraan schuldig bevonden werd moest niet alleen de schade vergoeden, maar mocht er zich ook aan verwachten *in alle rigeur gestraft te worden* (art. 20).

De koster en de bode hadden, naast andere vergoedingen, ook recht op een klein deel van de oogst in het dorp. Iedereen die in Wimmertingen oogstte, inwoners of mensen van elders die in Wimmertingen grond bewerkten, droeg op deze wijze bij aan de verloning van de bode en van de koster. In dat verband werd in de keuren geregeld dat de bode en de koster de schoven waarop zij rekening hadden van inwoners van het dorp, bij die inwoners in hun schuren moesten ophalen, en dat zij de schoven die hen door *geërfden* van buiten het dorp verschuldigd waren, op het veld moesten gaan ophalen, voordat zij buiten het dorp ingeschuurd werden (art. 16). Op hoeveel graan beide functionarissen recht hadden melden de keuren niet. Wellicht wist men dat in Wimmertingen zo ook wel.

In artikel 24 worden de aanwezigen op het jaargeding er aan herinnerd dat alle ordonnanties en mandementen van de bisschop en van zijn voorgangers ook in Wimmertingen van toepassing waren. Vervolgens worden in de artikels 25-29 een aantal regels die ook in vorstelijke ordonnanties werden vastgelegd in herinnering gebracht en aangevuld: vreemdelingen mochten zich pas in de gemeente vestigen na goedkeuring van de heer of van zijn officier en nadat zij een waarborg van 15 patagons gesteld hadden (art. 25)⁷; er mocht in de handel geen gebruik gemaakt worden van maten of gewichten die niet precies geijkt waren (art. 26); herbergbezoek na 21 uur in de zomer of na 20 uur in de winter, of tijdens godsdienstige plechtigheden was niet toegestaan (art. 27); 's avonds moest de nachtrust geëerbiedigd worden en het was niet toegelaten *over straeten oft ontrent de huijsen te loopen, vloeken of te sweeren*. Ten overvloede wordt ook vermeld dat het niet toegelaten was iemand te *affranteren, kloppen oft slaen*, of om *in vensters of deuren te schieten* (art. 28). Vuur werd beschouwd als een groot gevaar, zoals blijkt uit de inhoud van artikel 29, dat verbodt om met een brandende pijp in de buurt van huizen te komen en dat *aen alle inwoenders als mede vremdelingen toeliet de overtreders de pijp in allen stucken uijt hunnen mond te slaen*.

Artikel 30 lijkt een latere toevoeging aan de oorspronkelijke tekst van de keuren te zijn. Daarop wijst enerzijds het feit dat het een antwoord biedt op een specifiek probleem, en anderzijds het feit dat er in dit artikel voor overtreders geen sprake is van een *boete* zoals in de overige artikels, maar van *een amende van drij guldens*. Het artikel bepaalt dat wie aarde nodig heeft, en die op straat wil halen, daarvoor toelating nodig heeft van de burgemeester, die hem ook de plaats zal aanwijzen waar hij de aarde mag uithalen. Voorts wordt bepaald dat de gaten die op die manier in de weg gemaakt worden terstond weer opgevuld moeten worden (art. 30).

---

⁷ De patagon is een zware zilveren munt, die vanaf 1612 in de Spaanse Nederlanden geslagen werd.

Samenvattend

De keuren van Wimmertingen zoals zij ons uit 1793 zijn overgeleverd, bevatten in de eerste plaats een aantal op maat van het dorp geschreven regels voor het gebruik en het onderhoud van gemeenschappelijke voorzieningen als wegen en waterlopen, regels voor het hoeden en het weiden van het vee en regels voor de gerechtelijke afhandeling door de gerechtsbode en de schout van overtredingen op dit vlak. Dit geheel wordt afgerond met een aantal regels die betrekking hebben op het samenleven in een klein dorp, en waarvan de inhoud uit vorstelijke ordonnanties overgenomen is.

Tekstuitgave

Rijksarchief Hasselt, *Archief van de schepensbank van Wimmertingen*, nr. 5, fol. 294 recto -296 recto.

Jaerghedinghe binnen de vrijheerelijckheit Wimmertingen gepubliceert den 9 junij 1793 ter presentie van den heer Eijben scholtus, Arnold Langenacker borgemeester, bode en gemeentenaeren der voorss. vrijheerelijckheit, hier toe met kloickslagh onder de linde aen de kercke vergaedert sijnde, en is bij consent van den eedelen heer Nicolaus Erasmus baron de Stockhem onsen grondtheer verdraegen als volght:

- 1° *Dat een jeder huijsgesin volgens oud gebruikck, te weten die peerden heeft en die geene perden heeft, 3 witte wilge oft popelierenpoten op die gemeijnte straet sal moeten planten en die selve wel verdoeren tegens het beschaedingen der beesten.*
- 2° *Dat jeder huijsgesin met eenen bequaemen man op order van den regerende borgemeester eenen oft meer dagen de noodtsaeckelijckhijdt sulcx vereijtschende, in de straeten 's morgens van 6 uren te beginnen tot 11 uren voer middagh en 's naemiddagh van 2 uren tot 6 uren 's avons sal moeten wercken op pene van eene boete boven verbeuringe van 4 potten bier te verteeren voor die in devoir sijn.*
- 3tio *Die eenige landen besaijt hebben met harde vruchten in velden die volgens aerd hadden moeten met somer vruchten besaijt worden, sullen hunne graenen ten minsten schade daer van moeten afhaelen, selfs in cas de landen liggen tegens braek land oft staen sullen daer een vaergat aen hunne erven moeten afsteeken.*
- 4to *Die geene hunne dreften hebben door besaeijde velden oft andermans wijde, sullen hunne beesten moeten voorsien van muijlkerven oft die selve met zeele lijden op pene van een boete.*

Centraal op de foto is er vanuit een holle weg een *vaargat* naar de achterliggende akkers op de grens van het domein Nieuwenhoven (Sint-Truiden) en Nieuwerkerken.

- 5to *Dat niemand sijne beesten sal moegen hoeden op die veulen van besaeijde landen mede oock sal mogen raepen oft plucken in die graijen oft gras snijden in hagen oft bempden, ten waere den eijgenaer sulx toe stemden, welcke toestemminge tervoorens sullen moeten kenbaer maken aen den scholtus op pene van eene boete.*
- 6to *Dat geene verckens ongekenft en sullen mogen op straet loopden oft patureeren nogh ook geene ganzen oft andere beesten alles sonder eenen herder daer bij te sijn op pene van eene boete.*
- 7mo *Dat geene beesten en mogen komen oft patureeren op landen die besaijt sijn met eenighe vruchten op pene van boven reparatie van schaede te vallen in eene boete.*
- 8vo *Dat jeder sijne vloedgrachten en winterbeken sal moeten aen sijne erven openen, reijnigen in behoorlijke diepte en breedte stellen tot afreck der wateren tusschen date deses en gebroken sinxten op pene van een boete van jeder parceel.*

- 9no *Dat de beke eensgelijcx sal moeten door die aen renende gevaeght worden tusschen date deses en den feestdagh van St. Jacob op pene van een boete soo in de voorgaenden artikel.*
- 10mo *Dat men tegens die somer velden te weten lenghst die straeten sal moeten vreen tusschen date deses ende gebrooken sinxten op pene van een boete.*
- 11° *Dat niemant op andermans erven den vree sal moegen uijtbreeken oft met mes, axen, bijlen, cestel oft hamels houd raepen op pene van jeder reijse getrappeert sijnde te vervallen in eene boete boven reparatie der schaede aen den eijgenaer.*
- 12° *Dat het verboden is van onbehoorlijcke wegen oft vaerten te maken oft gras wegen af te ackeren oft verdonckelen op pene van een dobbel boete boven reparatie der schaede.*
- 13° *Dat den bode jmandts beesten gepand hebbende, de selve den eijgenaer sal moeten thuys drijven oft ten minsten hun sulcx aenstonts kenbaer te maecken met specificatie alwaer hij die gepand heeft om bij aldien hij de selve niet en kenten in het ferme oft particulieren stal opdrijven.*
- 14 *Dat de beesten mogen patureeren in de velden welke met harde vruchten besaijt sijn, soo haest de vruchten daer afgevaeren sijn, mits geene schaede doende aen de somer vruchten die somtijds moghten in sijn, waer onder jonge claver, sprondrie en herst gerekent worden.*
- 15 *Dat den scholtus sijne vervalle boeten sal moeten invoorderen inwendigh de ses weken naer date der pandighe op pene van verstreck van sijn recht, soo noghtans dat jeder vacantie maer voor eenen dagh sal gerekent worden.*
- 16 *Dat den custer ende bode hunne schooven bij de gemijtenaeren in de schuere sullen moeten haelen ende van de geerfde op de lande.*
- 17 *Die eenigh krenksel sullen doen aen de boomen geplant op de gemeente oft jmand anders grond, sullen boven reparatie der schaede vervallen in een dobbel boete, de ouders sijn responsabel voor hunne kinderen en de meesters voor hunne domestiken.*
- 18 *In cas dat jmand sigh gearresteert vindende, wegh liep met sijne beesten, de executie belettende, den bode oft arrestant belettende van sijn devoir te doen, sal alsulken gestraft worden in rigeur van recht.*
- 19 *Geattendeert den bode op alle plaetsen niet wesen en kan sijn, soo is een jeder inwoender verselt met eenen geloofbaeren getuijgen geautorisiert om te kalangeeren en in het gerichs arrest te lijden alle beesten die tegens den inhaud van dit jaergedinge en edicten op sijne landen, grayen, bempden oft wijeden sullen bevonden worden, soo noghtans dat hij ten selven tijt sijn rapport sal moeten doen aen den scholtus oft justitie deses dorp.*

- 20 *Het is verboden aen alle en jedere van bij daegh of nagte in een anders heren wijden oft erve te komen om aldaer vruchten te plucken en aldaer schaede te doen met de graghten oft haegen door te breken op pene van boven reparatie der schaede in alle rigeur gestraft te worden.*
- 21 *Dat alle ard velden welke dit saisoen met harde vruchten besaijet worden sullen moeten voorsien worden met behoorelijken vree langhst de straeten, voor den feestdagh van kersemisse op pene van een boete van jeder parceel.*
- 22 *Dat geene schaepen, ganzen oft verkens en sullen mogen op de clavers komen op pene van eene boete.*
- 23 *Dat die geene die eens loffelijck hebben gevreed tegens de velden en daer nae den vree door een ander wierd uijtgetrocken en sullen aen geene boete onderworpen sijn, bij soo verre het selve door getuijgen konnen doen blijken.*
- 24 *Worden mits desen gehouden voor genouvelleert en de novo gepubliceert alle en jedere ordonnantien en mandementen wegens onsen genadighsten bisschop en prince van Luijck en sijne voorsaters van saliger memorie.*
- 25 *Word verboden dat niemant wooninge sal geven aen vreemde, al waeren sij ook van het land van Luijck en graefschap Loon, sonder sijn gequalificeert te hebben in handen van onsen grondheere oft sijnen officier en sonder vooraf cautie gestelt te hebben van vijffthien pattacons op pene een amende gestatueert bij landts mandementen soo tegens die voorscr. persoenen als tegens de geene die hun sullen wooninghe en aziele gegeven hebben.*
- 26 *[Sic] Niemand der omliggende stad oft dorpen sal met sijne beesten onder dese vrijheerlijckheit mogen wijden.*
- 26 *De winckeliers en herbergiers nogh andere sullen niet mogen coopen oft vercoopen met gewichten te licht oft te swaer noch met maete te groot oft te klijn.*
- 27 *Involgens de land mandementen niemant sal in de herbergen moegen blijven naer 9 uren savons in de somer en naer 8 uren in den winter, nogh onder den goetsdienste en naer de selve ure ende onder den godsdienste sal geene herbergier mogen tappen oft schincken nogh de compagnie op hauden op pene aldaer gementioneert.*
- 28 *Word wel striktelijck verboden dat niemant 's avons sal mogen over straeten oft elders langhst oft ontrent de huijsen loopen, vloeken, sweeren, bannen, jmant te affranteren, kloppen oft slaen in de vensters oft deuren schieten, jmand te molesteren tegens de gemijnte rust.*
- 29 *Word ernstelijck verboeden dat niemant met eene ongedeckte brandende pijp sal langhst de straeten oft ontrent de huijsen gaen op pene een boete en sal het geoorloft sijn aen alle sorghdraegende inwoenders, als mede vremdelingen de*
-

---

overtreders de pijs in allen stucken uijt hunnen mond te slaen sonder daer tegens het alderminste sal moegen gecontradicert worden op pene van een dobbele boete voor jeder misbruik en tegensegginge.

- 30 *Een jeder sal mogen aerde op straete haelen mits hij permissie heeft van den borgemeester die hem de plaetse sal aenwijsen, des sullen gehouden sijn die gemaekde kuijlen aenstonts wel te vullen en appelijneren op pene van een amende van drij guldens.*

Adres van de auteur:

Rijksarchief
Bampslaan 4
3500 Hasselt